

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจและการเจริญเติบโตทางเทคโนโลยี ความเจริญที่กระจุกตัวเฉพาะเมืองใหญ่ ๆ ส่งผลให้เกิดภาวะการว่างงานและการละทิ้งถิ่นฐาน ทั้งนี้เนื่องมาจาก การจัดการศึกษา ที่มุ่งเพื่อการแข่งขันกันเข้าไปทำงานในเมือง การรับนโยบายทางการศึกษาจากส่วนกลางมาปฏิบัติ ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น

การละเลยต่อวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งๆที่ใน ท้องถิ่นมีภูมิปัญญาอันหลากหลาย และสามารถสร้างเป็นอาชีพได้ โดยที่ไม่จำเป็นต้องทิ้งถิ่นฐานเข้าสู่เมืองหลวงและยังสามารถกระจายความเจริญไปสู่ชนบท รักษาวิถีชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ ผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม ให้คงอยู่ต่อไป

จากความสำคัญดังกล่าวรัฐบาลได้กำหนดวิสัยทัศน์การศึกษาไทยไว้ในแผนการพัฒนาศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ดังนี้

เป็นการศึกษาที่จัดให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล ชุมชน สังคมและประเทศชาติ สอดคล้องกับความเป็นจริงในวิถีของคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคุณค่าในสังคมไทย เพื่อเสริมสร้างความเจริญเติบโตอย่างสมดุลทั้งด้านสังคม การเมืองการปกครอง รวมทั้งความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ของ ประเทศให้สามารถร่วมมือและแข่งขัน อันจะเกิดการกระจายรายได้สู่ชนบทมากขึ้น เป็นการจัดช่องว่างทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เพิ่มศักยภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะการศึกษาจะต้องสร้างคนให้รู้จักสร้างงานด้วยตนเอง มีโอกาสมีงานทำอยู่ใน ท้องถิ่นของตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540) และหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายก็เป็นหลักสูตรที่มุ่งการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในด้านต่างๆ

ดังนั้นจุดเน้นของหลักสูตรทั้ง 3 ระดับที่กำหนดไว้ประการหนึ่ง คือการตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะการจัดการเรียนการสอนที่ทําให้ผู้เรียนได้เข้าใจท้องถิ่นของตนเอง ย่อมทําให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความผูกพัน ความหวงแหน และภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนต่อไป (กรมวิชาการ, 2539)

จากความสำคัญดังกล่าวประกอบกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมีสาระสำคัญทั้งสิ้น 9 หมวด โดยเฉพาะหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา เป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งทุกหมวดในพระราชบัญญัติ

มาตราที่ 23 สารการเรียนรู้ มาตราที่ 24 กระบวนการเรียนรู้ มาตรา 27 และ 28 การพัฒนาหลักสูตรแต่ละระดับ และมาตรา 29 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในทุกมาตราที่กล่าวมาต่างกล่าวถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่น การจัดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างองค์กรของรัฐและเอกชน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่น อันจะสร้างให้ผู้เรียนเกิดความรักและหวงแหนในศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยและยังสามารถใช้ประกอบอาชีพ โดยไม่ต้องละทิ้งถิ่นฐานเข้าสู่เมืองใหญ่ ทำให้เกิดการพัฒนาชนบทอย่างแท้จริง

จากนโยบายดังกล่าว ทำให้หน่วยงานของรัฐและเอกชนได้ตื่นตัว และได้ทดลองจัดการศึกษาที่มีการใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านที่ตำบลบ้านหลวง อำเภอสวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งที่ชุมชนนี้ก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีความเข้มแข็งและความพร้อมในการจัดการศึกษาจึงเกิดความร่วมมือกันระหว่างชุมชนและโรงเรียน จัดการสอนวิชาที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตในท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่น โดยจัดอยู่ในรูปของโรงเรียนชุมชน เปิดสอนวิชาต่างๆที่จำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันในชุมชน เช่น การซ่อมเครื่องยนต์ที่ใช้ในการเกษตร ภาษาอังกฤษที่เกี่ยวกับการเกษตร การทำปุ๋ยชีวภาพ การทำการเกษตรปลอดสารพิษ

โดยส่วนใหญ่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะจัดทำโดยโรงเรียนหรือครูผู้สอนและมีปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น เป็นที่ปรึกษา หรือเป็นวิทยากรในบางเนื้อหา (มณฑิชา ชนะสิทธิ์, 2539) แต่ชุมชนนี้มีความแตกต่างจากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในที่อื่นๆ คือ หลักสูตรท้องถิ่นเกิดจากความต้องการแก้ปัญหาต่างๆในท้องถิ่นและได้ร่วมกันประชุมปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางแก้ไข และเห็นว่า การมีศูนย์การเรียนรู้ และฝึกอาชีพเพื่อคนในชุมชนและนักเรียนจะสามารถลดปัญหาต่าง ๆ ได้ จึงได้ก่อตั้งโรงเรียนชุมชนขึ้น โดยให้ผู้นำ ชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ร่างหลักสูตรและกำหนดการเรียนการสอนเอง เพราะเชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา หากเริ่มจากโรงเรียนหรือระบบราชการจะไปได้ช้า เพราะติดกับการสอนและระบบระเบียบแบบเดิม รวมทั้งมีกรอบ มีขั้นตอนที่ซับซ้อนและตายตัว ปรับให้เข้ากับวิถีของ ชุมชนได้ยาก แต่ถ้าหากใช้กระบวนการชุมชนจะไปได้เร็วกว่า ตรงกับปัญหาและความต้องการของชุมชนมากกว่า พอชุมชนเข้มแข็งจึงค่อยดึงโรงเรียนเข้ามาสู่ชุมชน

โดยมีการประชุมปรึกษาหารือกันถึงสภาพปัญหาและความจำเป็นเร่งด่วนในชุมชนที่นับวันจะประสบปัญหาในการว่างงาน คนในชุมชนป่วยอันเนื่องมาจากการใช้สารเคมีในนาข้าว และในแปลงเกษตร มากเกินไป ปัญหานี้สืบอันเกิดจากการพึ่งพาเทคโนโลยีทางการเกษตร การละทิ้งที่อยู่ เพื่อไปหางานทำ ในเมืองหลวง เยาวชนติดยาเสพติดและไม่มีกิจกรรมทำในช่วงวันหยุด รวมทั้งไม่รู้จักท้องถิ่นของตนเอง

จากปัญหาดังกล่าว ผู้นำชุมชน อันประกอบด้วยข้าราชการครูที่เกษียณอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่อาสาสมัครชาวแคนาดาโดยมูลนิธิ CUSO ที่มาศึกษาเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นการทำเกษตรแบบปลอดสารพิษของ อาจารย์อุดม กลีบม้าย ซึ่งเป็นผู้นำเกษตรกรภาคกลาง ในโครงการภูมินิเวศเขตสุวรรณภูมิ ทั้งนี้ อาจารย์ อุดม กลีบม้าย ยังเคยดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนจุฬาราชบุรีวิทยา และในขณะดำรงตำแหน่งยังได้รับมอบหมายหน้าที่พิเศษจากทางจังหวัด ให้เป็นวิทยากรอบรมข้าราชการและประชาชนในหน่วยงานต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องการทำเกษตร และหลังจากพ้นตำแหน่ง ได้รับการคัดเลือกให้เป็นตัวแทนผู้นำทางการเกษตรเข้าประชุม สัมมนาในโครงการใหญ่ๆ ระดับประเทศและระดับนานาชาติหลายครั้ง จนได้รับพระราชทานรางวัลโล่ที่สิ่งให้ทองจากกระทรวงมหาดไทยในสาขาผู้นำอาชีพเกษตรก้าวหน้า จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ปัจจุบันได้รับการยกย่องให้เป็นปราชญ์ชุมชนและได้รับการยอมรับกันอย่าง กว้างขวาง ครู และผู้บริหารโรงเรียนจรัสวิทยาการ และโรงเรียนจุฬาราชบุรีวิทยา ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหลวง ประธานกลุ่มแม่บ้านตำบลบ้านหลวง ได้ประชุมปรึกษาหารือกัน ถึงแนวทางการแก้ปัญหาต่างๆจนสรุปได้ว่า

การแก้ปัญหาต่างๆควรเริ่มปลูกฝังที่เยาวชนก่อน เพราะการโน้มน้าวให้คนในชุมชนตระหนักและเห็นความสำคัญของปัญหาคือการแก้ปัญหาโดยวิธีการ พอดูอยู่พอกินและพึ่งพา ธรรมชาติให้มากที่สุดเป็นเรื่องยาก โดยเฉพาะการทำเกษตรอินทรีย์ที่ต้องใช้เวลานาน ไม่ค่อยสะดวกและมีหลายขั้นตอน ซึ่งแตกต่างจากการทำเกษตรเคมีซึ่งสะดวกรวดเร็ว และอีกประการคือ ปัญหาหนี้สินที่ไม่อาจรอเวลาได้ ทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงมุ่งใช้สารเคมี และส่งบุตรหลานเข้าทำงานในเมืองใหญ่ๆ

เพราะฉะนั้น การแก้ปัญหาจึงควรแก้ไขจากระดับล่างขึ้นบน โดยเน้นถึงวิธีการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันก่อนแล้วให้ตระหนักถึงความสำคัญ และการนำไปใช้ได้จริงของภูมิปัญญา ทั้งถิ่นรวมทั้งปลูกฝัง คุณธรรม และจริยธรรมให้เป็นคนดีของสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันมี สุขภาพจิตที่ดีและมีสุขภาพกายที่แข็งแรง จึงประชุมตกลงที่จะก่อตั้งโรงเรียนชุมชนขึ้น เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ในการเผยแพร่ความรู้และแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเกษตร ให้กับเกษตรกรผู้สนใจเกี่ยวกับการพัฒนาผลผลิต โดย ใช้วิธีเกษตรอินทรีย์ ที่ปลอดสารพิษ ใช้วิธีการกำจัดศัตรูพืช โดยใช้สมุนไพร และใช้วิธีแมลงกำจัดแมลง

แต่วิธีการดังกล่าวสามารถดำเนินการได้ซ้ำเนื่องจาก เกษตรกรยังไม่มั่นใจว่าจะได้ผลจริงทางโรงเรียนจึงคิดที่จะ แทรกซึม ปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวกับเด็กๆก่อน แล้วขยายผลไปยังผู้ใหญ่ในชุม

ชน รวมทั้งมีการจัดการเรียนการสอน ตามความสนใจของผู้เรียน และความต้องการจำเป็นในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาคนและสร้างรายได้ให้กับตนเอง และพัฒนาคนให้เป็นคนดีมีคุณภาพของสังคม

โดยประชุมตกลงให้ผู้เรียนเรียนตามกลุ่มสาระ ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การเมือง การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาจิตใจและสุขภาพ ซึ่งในระยะแรกของการกำหนดเนื้อหาวิชา ได้ประชุมตกลง โดยคำนึงถึงความพร้อมและความต้องการของผู้เรียน โดยได้กำหนดเนื้อหาวิชา ในจัดการพัฒนาหลักสูตรในวิชาดังต่อไปนี้

ศิลปะ ซึ่งจะสอนเกี่ยวกับการวาดภาพ การทำของชำร่วย งานประดิษฐ์ เช่น การทำบ้านทรงไทยจำลองแล้วยังบูรณาการไปถึงเรื่อง การเกษตร การออกแบบบรรจุหีบห่อของ ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน

ศิลปะป้องกันตัวมวยไทย

การซ่อมบำรุงรถยนต์ทางการเกษตร

ภาษาอังกฤษ ที่เกี่ยวกับการเกษตร ซึ่งจะเน้นในเรื่องการอ่านเพื่อความเข้าใจและการแปลความหมายของภาษาอังกฤษที่ติดอยู่ที่ฉลากยา ปุ๋ย เคมีภัณฑ์ และเมล็ดพันธ์ุจากต่างประเทศ

การทำเกษตรอินทรีย์(เกษตรปลอดสารพิษ) และปุ๋ยชีวภาพ

การซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน

การใช้จักรเย็บผ้าอุตสาหกรรม เพื่อเป็นการฝึกและพัฒนาฝีมือแรงงานในการเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมผลิตรองเท้าและเสื้อผ้าเพื่อการส่งออก

ในการเรียนการสอนตามหลักสูตรดังกล่าว ทางชุมชนได้เปิดกว้างให้กับนักเรียนและผู้สนใจ โดยทั่วไปโดยในระยะแรกมีโรงเรียนที่สนใจจัดส่งนักเรียนเข้ามาศึกษาในหลักสูตร2โรงเรียน คือ โรงเรียนจรูญวิทยาคาร และโรงเรียนจุฬาราชบุรีวิทยา ได้ส่งนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 มาเรียนเฉพาะวิชาเกษตร ต่อมาได้ขยายผลจัดส่งนักเรียนมาเรียนเพิ่ม ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในรายวิชาต่างๆเรียงลำดับตามความยากง่ายของเนื้อหาและความเหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ของผู้เรียน ซึ่งมีตารางการเรียนการสอนในวันปกติและมีการคิดผลการเรียนให้กับผู้เรียน โดยผลการเรียนนี้ทางโรงเรียนที่ส่งนักเรียนเข้าเรียนจะนำไปเป็นผลการเรียนในใบแสดงผลการเรียน ปลายภาคเรียนด้วยส่วนวิชาอื่นๆจะเปิดทำการเรียนการสอนในวันเสาร์ และให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจของตนเองโดยไม่จำกัดอายุ

ในการเขียนหลักสูตร จะมีวิทยากรท้องถิ่นในสาขาเดียวกันหลายๆคน มาเป็นผู้กำหนด เนื้อหา วัตถุประสงค์ และการจัดกิจกรรม โดยมี ผู้บริหารโรงเรียน และครู เป็นผู้คอยให้คำปรึกษา และนำนักเรียนมาเรียนในวิชาต่างๆที่ชุมชนจัดขึ้น และคอยสังเกตการสอน บันทึกการสอน และเป็นครูพี่เลี้ยงช่วยสอน

โดยวิชาดังกล่าว เป็นวิชาที่วิทยากรท้องถิ่นและปราชญ์ชุมชนเป็นผู้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และเน้นการเรียนการสอนแบบยึด ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากแหล่งความรู้โดยตรง ตามสภาพปัญหาและความอยากรู้ของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากวิธีการปฏิบัติ การตั้งปัญหาและสมมติฐาน ตลอดจนการแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยสามารถขอคำแนะนำได้จาก วิทยากรท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้านโดยตรง และสามารถฝึกทำได้จนครบกระบวนการทำงาน

นอกจากนี้หลักสูตรดังกล่าว ยังเปิดโอกาสให้กับคนในชุมชนและประชาชนผู้สนใจทั่วไปเข้ามาศึกษา และยังส่งเสริม ปลุกฝังให้ประชาชนในท้องถิ่น เกิดความสำนึกรักบ้านเกิด ช่วยกันรักษา ระบบนิเวศน์ และสิ่งแวดล้อม และช่วยกันรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น มีอาชีพมีงานทำใน ท้องถิ่นโดยไม่ต้องเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่ๆ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตรที่จัดโดยชุมชนตลอด ทั้งกระบวนการ และปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ในการพัฒนาหลักสูตร และนำเสนอประโยชน์ที่ชุมชนและโรงเรียนได้รับหลังจากการเข้ารับการศึกษาดูตามหลักสูตรที่ชุมชนจัดขึ้น เพราะโดยส่วนใหญ่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะถูกจัดทำขึ้นโดยโรงเรียน และครูส่วนใหญ่ใช้วิธีการปรับ กิจกรรมการเรียนการสอนมากกว่าการปรับเนื้อหา นอกจากนี้ยังใช้กิจกรรมการบรรยายและการอภิปรายมากกว่าการให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง การนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ก็จะใช้ในด้าน การนำวัสดุต่างๆมาใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน โดยนำวิทยากรท้องถิ่นมาใช้ในการเรียน การสอนน้อย (ปราณี เปี่ยมกล้า, 2536)

นอกจากนี้ วิจิตรา ไสยะ (2543) กล่าวว่า การกำหนดนโยบายในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูส่วนใหญ่ เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำท้องถิ่นส่วนใหญ่มิ ส่วนร่วม โดยการแสดงความคิดเห็นในการกำหนดนโยบาย สำหรับผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แต่จะช่วยด้านทุนทรัพย์

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งควรเป็นเรื่องที่ชุมชนควรจะเป็นผู้ที่ออกความคิดเห็น หรือกำหนดความต้องการเอง เนื่องจากเป็นเรื่องของท้องถิ่นโดยตรง แต่กลับทำได้เพียงช่วยในด้านทุนทรัพย์ ซึ่งอาจเกิดปัญหาในการพัฒนาหลักสูตร และไม่ตรงตามความต้องการของชุมชน แต่ที่โรงเรียนชุมชน ตำบลบ้านหลวงมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด นับตั้งแต่การเริ่มกระบวนการ ใน

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คือเริ่มจาก ความต้องการที่จะแก้ปัญหาต่างๆที่ ชุมชนประสบอยู่ จนเกิดแนวคิดที่จะจัดตั้งโรงเรียนชุมชนเพื่อแก้ปัญหาในระยะยาว และการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น ที่สามารถแก้ปัญหาในท้องถิ่นได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด ทั้งนี้เพราะ กระบวนการต่างๆ นับตั้งแต่ การจัดตั้งคณะกรรมการ ไปจนถึงการ นำหลักสูตรไปใช้ คนในชุมชน ต่างมีส่วนร่วมและเป็นผู้ปฏิบัติเองทั้งสิ้น โดยการทำงานในกระบวนการทั้งหมด ตั้งแต่ขั้นเตรียมการไปจนถึงขั้นการจัดการเรียนการสอน คนในชุมชนต่างร่วมมือกันในการติดต่อประสานงานกับองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อมาให้ความรู้ในด้านการจัดการศึกษา รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ การผลิตสื่อการเรียนการสอน การสร้างอาคารเรียนชั่วคราว ต่างก็กระทำโดยชุมชน โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนและไม่มีเงินสนับสนุนจากหน่วยงานใดๆทั้งสิ้น ทุกคนต่างทำโดยไม่ได้หวังผลตอบแทน แต่ทำเพื่อชุมชนโดยมีเป้าหมายเดียวกัน คือ การใช้การศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาในชุมชน

จากลักษณะเฉพาะและมีเอกลักษณ์พิเศษ แตกต่างจากการพัฒนาหลักสูตรทั่วไปดังกล่าวและจากผลการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จ จนกระทั่ง มูลนิธิ Singapore International Foundation (SIF) ที่ประเทศสิงคโปร์ ได้เสนอโครงการ จัดสร้างอาคารเรียนให้กับโรงเรียนชุมชนแห่งนี้โดยไม่คิดมูลค่า และต้องการที่จะส่งเจ้าหน้าที่มาศึกษาดูงานและเก็บข้อมูล ในด้านการเกษตร และการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนชุมชนเพื่อแก้ปัญหาในชุมชน นอกจากนี้ มูลนิธิ JVC โดยบริษัท เจริญ ประเทศญี่ปุ่น ได้ส่งเจ้าหน้าที่มาศึกษาดูงานเกี่ยวกับการร่วมมือกันในการทำเกษตร และการแก้ปัญหาในชุมชน โดยวิธีแห่งชาวมุมิปัญญาชาวบ้าน การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้จากธรรมชาติ ลงมือปฏิบัติและแก้ปัญหาโดยการลองผิดลองถูกด้วยตนเองจนเกิดทักษะในการทำงาน และมูลนิธิ CUSO จากประเทศแคนาดา ได้เสนอให้เครื่องยนต์ทางการเกษตร เพื่อเป็นอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนในโรงเรียน

ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะศึกษากระบวนการดำเนินงาน ตลอดจนสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการดำเนินงาน เพื่อเป็นแนวทางให้กับชุมชนอื่นๆ ที่มีความพร้อมในด้านทรัพยากรบุคคล และประสบปัญหาใกล้เคียงกัน หรือในชุมชนที่มีความต้องการจะรักษาภูมิปัญญา ท้องถิ่นและต้องการที่จะให้เยาวชน ในชุมชน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจน โรงเรียนต่างๆที่ต้องการจะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นที่เป็นบุคคลให้มากที่สุด จะได้นำหลักการในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ผู้วิจัยได้ศึกษานี้ ไปเป็นแนวทางในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาต่อไป

อีกประการหนึ่ง หลังจากการวิจัยเสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า น่าจะเกิดประโยชน์ในด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง โดยนำข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ไปใช้ใน

การปรับปรุงวิธีการให้เหมาะสมในการที่ชุมชนจะเป็นผู้สร้างหลักสูตร และอาจเกิดแนวทางใหม่ๆ ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ให้กับชุมชน หรือสามารถชี้ให้เห็นข้อบกพร่องบางประการในการดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งจะได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขให้กับชุมชน เพื่อการมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นยิ่งขึ้นไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่จัดโดยชุมชน ในโรงเรียนชุมชน ตำบลบ้านหลวง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาปัญหาในการดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่จัดโดยชุมชนในโรงเรียนชุมชน ตำบลบ้านหลวง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีเกี่ยวกับ การดำเนินงานและปัญหาการดำเนินงานกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ที่จัดโดยชุมชน ของโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลได้แก่ คณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ผู้บริหารโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง และวิทยากรท้องถิ่นที่สอนในโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง
2. ผู้วิจัยศึกษาขั้นตอนการดำเนินงาน และปัญหาในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพ ท้องถิ่นของโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยอาศัยกรอบแนวคิดในการทำวิจัยซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น จากการสัมภาษณ์ผู้นำ ชุมชนและบุคคลที่เกี่ยวข้อง การศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น และการนำหลักสูตรไปใช้ ของ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) จากการศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและได้สังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิด เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพท้องถิ่นในขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้น

- 1.1 การศึกษาปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น และแนวทางแก้ไขปัญหา
- 1.2 การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการก่อตั้งโรงเรียนชุมชน เพื่อการแก้ปัญหาในชุมชน
- 1.3 การศึกษาแนวการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนชุมชน
- 1.4 การศึกษาการหาแหล่งทรัพยากรในด้าน บุคลากร อาคารสถานที่ และงบประมาณ

2. ขั้นตอนิงานการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพท้องถิ่น

2.1 การสร้างหลักสูตรวิชาชีพท้องถิ่น

2.1.1 การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพท้องถิ่น

2.1.2 การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาชีพท้องถิ่น

2.1.3 การกำหนดเนื้อหา

2.1.4 การกำหนดกิจกรรม

2.1.5 การกำหนดคาบเวลาเรียน

2.1.6 การกำหนดเกณฑ์การวัดและการประเมินผล

2.1.7 การจัดทำเอกสารหลักสูตร

2.1.8 การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรและเอกสารหลักสูตร

2.2 การนำหลักสูตรไปใช้

2.2.1 การบริหารและบริการหลักสูตร

- การเตรียมบุคลากร

- การจัดตารางสอน

- การจัดบริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

- การเตรียมอาคารสถานที่

- การเตรียมงบประมาณค่าใช้จ่าย

- การนิเทศและติดตามการใช้หลักสูตร

2.2.2 งานสอน

- การวางแผนการสอน

- การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

- การจัด / ผลิต และการใช้สื่อการเรียนการสอน

- การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง ได้แก่

1. คณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำนวน 9 คน
  2. ผู้บริหารโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง จำนวน 5 คน
  3. วิทยากรท้องถิ่น ซึ่งเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง จำนวน 10 คน
- รวมประชากรที่ใช้ในการวิจัยทั้งสิ้นจำนวน 24 คน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

วิทยากรท้องถิ่น หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในวิชาชีพของตน และเป็นผู้สอนวิชาต่างๆ ในวิชาชีพของตนให้กับโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง

นักเรียน หมายถึง ผู้ที่เข้ารับการฝึก การอบรม การเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น ในโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านประเพณี วัฒนธรรม ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพในด้านต่างๆ มาจัดทำเป็นหลักสูตรที่มีองค์ประกอบทางด้าน วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ การวัดและการประเมินผล

หลักสูตรท้องถิ่นที่จัดโดยชุมชน หมายถึง หลักสูตรที่ไม่ได้ทำการเรียน การสอนในโรงเรียน และโรงเรียนไม่ได้เป็นผู้ดำเนินการในการพัฒนาหลักสูตร แต่เป็นหลักสูตรที่ชุมชนจัดทำขึ้น โดยคณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งนำโดย ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้จัดทำโดยได้รับคำปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา โรงเรียน และครู

โรงเรียนชุมชน หมายถึง โรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง ซึ่งไม่ได้เป็นโรงเรียนที่เปิดการเรียนการสอนตามปกติ แต่จะสอนเฉพาะวิชาชีพท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามชั่วโมงการเรียนการสอนที่โรงเรียนชุมชนกำหนดขึ้นในแต่ละวันให้กับนักเรียนในชุมชน และบุคคลทั่วไปที่สนใจ โดยมีลักษณะเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านเกษตรกรรมและวิชาชีพของชุมชน

ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรทั้งหมด ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย คณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ผู้บริหารโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง และวิทยากรท้องถิ่น ซึ่งเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง จำนวน 3 ฉบับ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการดำเนินงาน และปัญหาในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้
    - ตอนที่ 1 เกี่ยวกับ สถานภาพทั่วไปของผู้ให้การสัมภาษณ์
    - ตอนที่ 2 เกี่ยวกับ การดำเนินงาน และสภาพปัญหาการดำเนินงาน ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียดของประเด็นที่จะสัมภาษณ์แตกต่างกันตามบทบาทของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้
      - ฉบับที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์ คณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
      - ฉบับที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง
      - ฉบับที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์วิทยากรท้องถิ่น
  2. แบบสังเกตสภาพการจัดการเรียนการสอน โดยผู้วิจัยสร้างแบบสังเกตขึ้นเอง ซึ่งจะสังเกต เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน ได้แก่ วิธีการสอน ความสนใจของผู้เรียน การวัด การประเมินผลหลังเรียน
  3. แบบศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่จัดโดยชุมชน
- การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือต่างๆขึ้นเองโดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้
1. ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การดำเนินการ และการจัดการของโรงเรียนชุมชน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน วิทยากรท้องถิ่น ผู้บริหารโรงเรียน และครู เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์
  2. จัดทำตารางโครงสร้างเครื่องมือให้ครอบคลุมเนื้อหา
  3. นำตารางสร้างเครื่องมือวิจัย และขอบเขตของการวิจัยให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจ เพื่อขอคำแนะนำ และปรับปรุงแก้ไข

4. สร้างเครื่องมือฉบับร่าง แล้วนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจพิจารณาเพื่อขอคำแนะนำและปรับปรุงแก้ไข
5. นำเครื่องมือวิจัยไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความสมบูรณ์ ความตรงของเนื้อหา และภาษาที่ใช้ใน เครื่องมือวิจัย
6. นำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
7. จัดทำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงประธานองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหลวง ผู้บริหารโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง เพื่อขอความร่วมมือ ในการ ทำวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ผู้วิจัยประสานงานกับประธานองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหลวง ผู้บริหารโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวงด้วยตนเองอีกครั้งหนึ่ง เพื่อนัดหมายวันเวลาที่เก็บข้อมูล
3. ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์คณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ผู้บริหารโรงเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง วิทยากรท้องถิ่น รวมทั้งการสังเกตการสอนในโรงเรียนชุมชน และศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการจัดการเรียนการสอน และการศึกษาเอกสาร มาวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปความเรียง และตารางประกอบคำบรรยาย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุง วิธีการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นให้กับโรงเรียนชุมชนบ้านหลวง เพื่อการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป
2. ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลทางวิชาการทางด้านการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพท้องถิ่น ที่จัดโดยชุมชนให้กับชุมชนอื่นๆ ที่มีความพร้อมในด้านบุคลากรและทรัพยากร ได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน ตลอดจนสามารถจัดเป็นโรงเรียนชุมชนเพื่อเผยแพร่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับบุคคลที่สนใจต่อไป